

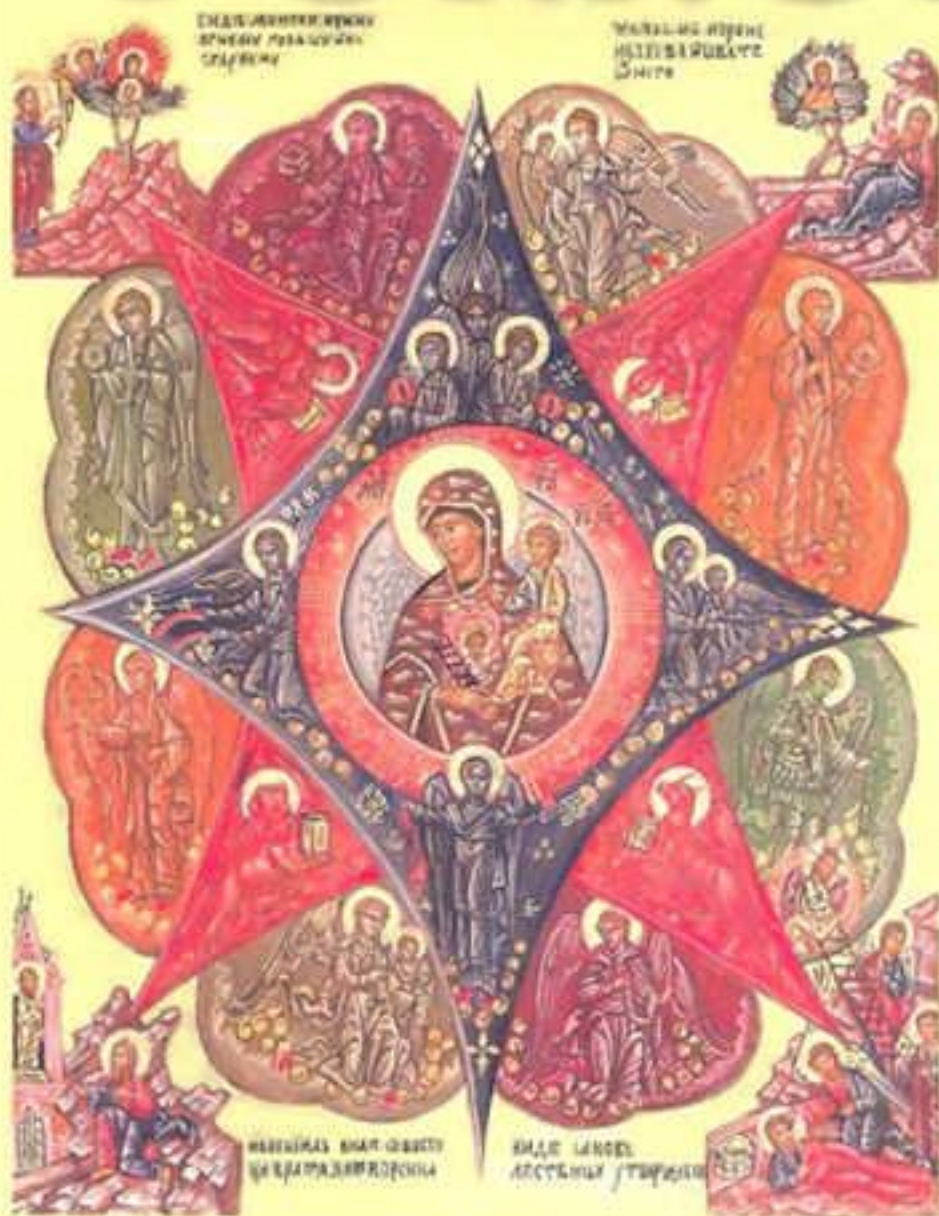
JAARGANG 52

NUMMER 4

AUG.-SEPT.-OKT. 2005

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

POKROF

Inhoud

1 **Monopolisering theologisch onderwijs in Rusland**

J. van Kessel

4 **De mentale wederopbouw van Irak in beeld**

L. van Leijssen

Yobert Younan laat de fotomap van zijn fraktentoonstelling zien met een foto van zijn opgroeijende nichtje. "Ik wil door die foto's laten zien hoe de mensen hun normale leven proberen op te pakken na de val van het regiem van Saddam Hoessein". (Foto: L. van Leijssen)

7 **Godsdienstvrijheid bedreigd in Eritrea**

J. Persoon

10 **De icoon van de Moeder Gods in het Niet Verbrandende Braambos**

R. Prent

13 **"Iconen zijn als een muziekstuk dat je steeds op een andere manier kunt spelen"** **Geert Hüsstege, iconschilder**

D. Bruinsma en H. Koesen

16 **Nieuws**

18 **Op bezoek bij orthodoxen in Tsjechië**

H. Vogelaar

21 **Liturgieagenda**

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord.

Redactie: Dolf Bruinsma, Geert van Dartel (waarnemend hoofdredacteur), Josephien van Kessel, Leo van Leijssen (redactiesecretaris).

Administratie en redactiesecretariaat: Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch, tel. 073-6136471, e-mail: secretariaat@oecumene.nl, internet: <http://www.oecumene.nl>.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingen dienen vóór 1 december in 's-Hertogenbosch te geschieden, anders wordt men verondersteld abonnee te blijven.

De abonnementsprijs is € 14,-, giro 5679145, t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch. Voor België: 001-3309231-55, Pokrof t.n.v. Jef Devisscher, Ieperstraat 24, 02300 Turnhout, tel. 014-413927.

Lay-out en druk: Van Stiphout, Helmond.

Van de redactie

Als deze Pokrof bij u binnenvalt, hebben de meesten van u waarschijnlijk al hun vakantieperiode binnen- of buitenslands doorgebracht. Pokrof biedt u altijd berichten over oosters christendom uit het binnen- én buitenland.

Josephien van Kessel, sinds enige tijd redactielid van Pokrof, schrijft over de ontwikkelingen van het theologische onderwijs in de Russische Federatie na de val van het communisme. Ze bezocht Rusland enkele malen voor contacten met onderwijsinstututen en heeft ook in en vanuit Nederland veelvuldig contact met hen.

Van april tot 12 mei 2006 heeft Yobert Younan, Iraakes fotograaf, een tentoonstelling over zijn werk in schouwburg Park Gallery in Hoorn. Pokrof toont u een glimp van zijn boeiende beeldverhaal.

Terug in de tijd vond in december 2004 in Den Haag een demonstratie plaats voor de Ambassade van Eritrea, waarbij spandoeken vroegen om 'Geloofsvrijheid in Eritrea'. Het opmerkelijk verschijnsel van een overwegend christelijke regering die haar eigen christelijke jeugd vervolgt, bracht wereldwijd een schok teweeg. Joachim Persoon zet de achtergrond uiteen van de moeilijkheden die de kerken treffen.

Op de middenpagina's legt kerkelijk werker Renger Prent de icoon uit van het Niet Verbrandende Braambos. Deze icoon, die ook op de voorkant van dit nummer staat, werd geschilderd door iconenschilder Geert Hüsstege. Op pagina 13 vindt u een interview met hem en zijn vrouw. Zij hebben hun iconencentrum in het zeer Hollandse Leimuiden.

Huub Vogelaar vertelt in het eerste deel van een dubbelartikel over de oecumenische ontwikkelingen binnen de Orthodoxie in Tsjechië na de val van het communisme.

In de Byzantijnse traditie van het christelijke Oosten vangt rond deze tijd (1 september) het nieuwe kerkelijke seizoen aan. De liturgie bidt dan om een "jaar van goedheid". Dat wensen wij u ook toe.

Redactie Pokrof

Monopolisering theologisch onderwijs in Rusland

Het Kremlin. (Foto: J. van Kessel)

Josephien van Kessel was coördinator van het uitwisselingsproject *Prospekt (1997-2005)* van het Instituut voor Oosters Christendom. Vanuit deze functie bracht ze de situatie van het hoger theologisch en religiewetenschappelijk onderwijs in kaart. De vrijheid van religieus en theologisch onderwijs, die in de jaren '90 ondanks alle economische moeilijkheden leek te bestaan, wordt heden ten dage steeds meer in de tang genomen door zowel kerkelijke autoriteiten als staatsautoriteiten. De orthodoxe instituten die niet erkend worden door de Russisch-orthodoxe Kerk hebben het zwaar.

Mijn handboek tijdens mijn reis naar Rusland was *Traditions in New Freedom. Christianity and Higher Education in Russia and Ukraine Today* uit 1995, waarin Jonathan Sutton vijf jaar na het invoeren van de wet op 'vrijheid van geweten en religieuze organisatie' (1990, in toenmalige Sovjet Unie) een eerste overzicht gaf van de nieuwe theologische opleidingen in Rusland en Oekraïne.

Sutton onderscheidt drie soorten theologische instituten: de onafhankelijke instituten die veelal door groepen orthodoxe leken werden geïnitieerd; de vakgroepen religiewetenschappen, meestal aan de staatsuni-

versiteiten opgericht op basis van de oude vakgroepen 'Grondbeginselen van het Atheïsme'; de kerkelijke priesteropleidingen en instituten voor leken. Wat deze derde groep betreft waren er tot 1990 in de gehele Sovjet Unie drie seminaries en drie kerkelijke academies. In 2005 worden er op de officiële website van de Russisch-orthodoxe Kerk (www.mospat.ru) vijf kerkelijke academies, tientallen seminaries en twee kerkelijke instituten voor leken genoemd.

Vrije markt

Bijna vijf jaar na Suttons overzichtsstudie leek een gevestigde 'vrije markt' voor theologisch

hoger onderwijs in Rusland nabij. Niet dat de situatie voor de instituten in de tweede helft van de jaren '90 gemakkelijk was. Ze waren in financieel opzicht werkelijk overgeleverd aan de vrije markt en moesten daarnaast aan allerlei bureaucratische verplichtingen voldoen. De onderwijsfaciliteiten waren minimaal, evenals het aantal beschikbare docenten, lesmaterialen, studieboeken of naslagwerken. Het personeel en de studenten straalden echter volop enthousiasme en energie uit, docenten zetten zich vaak als vrijwilliger of tegen zeer lage lonen in en de geïnteresseerde studenten stroomden toe. Ook de onkosten (inclusief lonen) waren nog relatief laag. Tien jaar na hun oprichting leek geen van de instituten bijzondere privileges of inkomstenbronnen te hebben. De vakgroepen religiewetenschappen aan de staatsuniversiteiten waren, ondanks de staatsfinanciering, vaak financieel niet beter af, omdat hun studentenaantal en daarmee hun budget bepaald werd door

De zaak OCS

Open Christianity Society (OCS) in St. Petersburg werd in 1990 opgericht door orthodoxe leken en geregistreerd als een culturele, educatieve en charitatieve organisatie. Binnen OCS werden een hoger religie-filosofisch instituut opgericht en een christelijke lagere en middelbare school.

De eerste secretaris van OCS, Vladimir Poresh, richt in 1993 een mensenrechtenorganisatie op, 'Huis van de mensenrechten'. De leiding van OCS word vanaf dan vooral door het echtpaar Konstantin en Inga Ivanov gedragen.

De benadering van religie van de OCS is open, oecumenisch en op dialoog gericht. In 1995 heeft het hogere onderwijsinstituut negentig studenten die een brede filosofische en theologische opleiding krijgen. Sutton noemt de vele contacten van OCS met het westen en vermeldt zowel de media-aandacht als de financiële aandacht die OCS uit het buitenland krijgt.

Na jarenlange dreigingen en slepende procedures ontruimt de Petersburgse politie in 1999 na een bezetting van negen dagen het pand van OCS. Een dertigtal docenten en kinderen wordt hardhandig uit het gebouw gezet.

Deels ligt de reden voor het incident besloten in de persoonlijke achtergrond van de oprichters van OCS. Zij komen voort uit de kringen van de St. Petersburgse intelligentsia, die zich sinds de jaren '60 hadden bekeerd tot het orthodoxe geloof en zich vanaf de jaren '80 actief hadden voorbereid op het einde van het communisme. Deze 'dissidente' kringen werden door de lokale KGB goed in de gaten gehouden. Deze historisch gegroeide en zelfs persoonlijke relatie tussen twee oude tegenstanders, 'dissident' en 'KGB', speelt in de zaak OCS zeker een rol.

Anderzijds is het duidelijk dat de oecumenische en open interpretatie van Orthodoxie die uitgedragen wordt door de OCS de Russisch-orthodoxe Kerk niet welgevallig is; en dat noch de staat noch een particuliere opponent een verder belang in het ontruimde pand van OCS heeft gesteld. Het vermoeden dat er sprake is van samenwerking tussen kerkelijke en wereldse autoriteiten bij de zaak OCS wordt hierdoor sterker.

De zaak OCS wordt uitgebreid besproken in de St. Petersburgse pers. Zelfs in Nederland wordt enige ruchtbaarheid aan de zaak gegeven door de 'Stichting Vrienden van Open Christianity Society', die het onderwijs van OCS financieel en moreel al jaren steunt, en die de zaak OCS ook bij Nederlandse diplomatieke kringen in St. Petersburg hoog op de agenda krijgt. De basis- en middelbare school van OCS wordt ter bescherming zelfs omgedoopt tot Prins Maurits International School.

Desondanks verliest OCS zijn gebouw, maar het onderwijs en de andere activiteiten worden zonder onderbreking voortgezet. Tijdens een interview op 1 mei 2005 in Amsterdam zegt Inga Ivanova dat OCS de slag van 1999 te boven is en moreel gesterkt uit de moeilijkheden is gekomen.

de staat en meestal minimaal was. Ook de kerkelijk gelieerde instituten ontleenden aan deze status geen buitensporig voordeel, aangezien de Russisch-orthodoxe Kerk de weinige financiële middelen met prioriteit bestemde voor het bouwen, renoveren en inrichten van kerkgebouwen.

Staatsstandaard

De instituten deelden in deze tijd nog een ander probleem: de nieuwe opleidingen mochten geen 'theologie' (*bogoslovie*) heten. De studie theologie was volgens de Russisch-orthodoxe Kerk voorbehouden aan religieuzen en priesters: voor toekomstige priesters was en bleef de (middelbare) theologische opleiding aan de kerkelijke seminaries verplicht. Een hogere en niet verplichte vervolgstudie voor (toekomstige) priesters werd als vanouds gevolgd aan de kerkelijke academies. Meer theologische opleidingen vond de kerk niet nodig. De Russisch-orthodoxe Kerk stond welwillender tegenover hogere opleidingen religiewetenschappen (*religievedenie*) voor leken: godsdienstleraren, koorleiders, icoonschilders, kenners van kerkelijke kunst et cetera, maar ook de vrouw van de orthodoxe pope met haar vanzelfsprekende pastorale taak in de parochie. Zij kreeg met een dergelijke opleiding de mogelijkheid zich op deze taak voor te bereiden.

Daarom verleende de Russisch-orthodoxe Kerk wel haar medewerking aan het tot stand komen van de staatsstandaard voor religiewetenschappen - de meeste instituten verkregen in 1997

staatserkenning -, terwijl de staatsstandaard voor de opleiding theologie pas in 2000 tot stand kwam na veel weerstand en vertraging, vooral veroorzaakt door de Russisch-orthodoxe Kerk.

De kerkelijk gelieerde Orthodoxe Universiteit voor Geesteswetenschappen St. Tikhon was een van de medeontwikkelaars van de staatsstandaard theologie. In december 2004 kreeg het - logischerwijs - als een van de eerste een erkenning van zijn masters degree theologische opleiding. Andere instituten klagen echter steen en been over de bureaucratistische beletselen in de erkenningprocedure en zien een staatserkenning nog niet voor hen in het nabije verschieft.

Moeilijkheden

In 1999 gebeurde er iets wat bij nadere beschouwing een indicatie lijkt dat niet alle instituten meer op een gelijke behandeling door de staat kunnen rekenen. Met Suttons boek in de hand probeerde ik contact te leggen met *Open Christianity Society* (OCS). Dat lukte niet. Ook toen ik in 2001 wederom vele instituten in St. Petersburg en Moskou bezocht, lukte het niet om met OCS in verbinding te komen. Pas onlangs vernam ik van direct betrokkenen, o.a. Inga Ivanova van OCS zelf en Arthur Zijlstra, lid van de vriendschapsvereniging OCS, meer details over de 'zaak OCS' (zie kader).

Dit artikel probeert geen feitelijke reconstructie te geven en wacht het professionele journalistieke onderzoek dat OCS van plan is te initiëren, graag af. De zaak bevat echter veel ele-

menten die vergelijkbaar zijn met moeilijkheden die theologische instituten eind jaren '90 in toenemende mate ondervinden in hun relaties met de autoriteiten van zowel de staat als de kerk. Dit betreft vooral instituten die niet volgens de richtlijnen van het Moskouse Patriarchaat orthodox zijn. De moeilijkheden lopen uiteen en betreffen continue huurverhoging, explosief stijgende energie- en telefoonkosten en steeds veranderende wetgeving op huisvesting en bestemmingsplannen. Tegelijkertijd wordt menig onafhankelijk instituut door de kerkelijke media beticht van al wat niet orthodox zou zijn.

Een algemene factor die de moeilijkheden mede lijkt te veroorzaken is de anti-oecumenische stemming binnen de Russisch-orthodoxe Kerk, die in het huidige Rusland niet zelden samengaat met de antiwesterse stemming van veel Russische burgers en van het bureaucratistische en autoritaire apparaat. Juist de samenwerking tussen kerkelijke autoriteiten en staatsautoriteiten die in de 'zaak OCS' een rol lijkt te spelen, is een indicatie dat niet alle instituten meer op een gelijke behandeling kunnen rekenen.

Meer gelijk dan anderen

Hoewel de grondwet officieel gelijke rechten garandeert van religieuze organisaties, lijkt er toch sprake van een toenemende 'ongelijke behandeling' van de onafhankelijke instituten.

De staat houdt de onderwijssector het liefst overzichtelijk en controleerbaar. Hij heeft zich vooral beijverd om de nieuwe

studies religiewetenschappen en theologie een plaats te geven binnen het staatsstelsel van hoger onderwijs door het ontwikkelen van een staatsstandaard en het hierbij horende bureaucratistische apparaat. Voor de inhoudelijke vaststelling van de staatsstandaarden voor religiewetenschappen en theologie heeft de staat steeds uitdrukkelijk de samenwerking met de Russisch-orthodoxe Kerk gezocht.

De misschien te grote - want door willekeur bepaalde - vrijheid voor religieus en theologisch onderwijs in Rusland die zich liet zien in 1995 en die in 2000 bestendig leek, heeft anno 2005 plaats gemaakt voor een steeds nadrukkelijker door staat en kerk gecontroleerde hogere onderwijssector voor theologie.

De Russisch-orthodoxe Kerk probeert het recht van de Russische burgers op religieus en theologisch onderwijs en religieuze organisatie te beperken tot het exclusieve recht van de Russisch-orthodoxe Kerk. De staat lijkt zich - in de praktijk - bij deze interpretatie van dit grondwettelijke recht neer te leggen, maar ook actief mee te werken om instituten die de Russisch-orthodoxe Kerk niet welgevallig zijn, tegen te werken.

Gelukkig zijn de Russische burgers van oudsher gezegend met een bijzondere flexibiliteit ten aanzien van autoriteit - of die nu van staatswege of door de kerk wordt uitgeoefend.

Josephien van Kessel
Prospekt: www.ru.nl/ivoc

De mentale wederopbouw

Fotograaf Younan: "Ik wilde een serie maken over hoe

"Kijk, hier was een ritueel voor Oshianna-zondag, Palmzondag". Yobert Younan, freelance fotograaf en grafisch ontwerper te Arnhem, laat een foto zien die hij maakte: een christelijke vrouw en enkele subdiakens van de Chaldeeus-katholieke Kerk, de grootste kerk van Irak, tijdens de Palmpaasprocessie in 2004 in het Chaldo-Assyrische dorp Karamlesh. "Ik ben in Irak geboren in 1972, in Bagdad" vertelt hij. "Eind jaren '80, begin jaren '90 ben ik naar ons dorp getrokken, het dorp van mijn vader, Karamlesh, 30 km ten noorden van Mossoel, richting Arbil. Op een gegeven moment kreeg ik

problemen met het regiem van Saddam Hussein. Sinds begin 1997 woon ik in Nederland."

Younan is gefascineerd door het beeld, al vanaf zijn zestiende. "Eerst ben ik begonnen met schrijven, van gedichten." Maar hij ging over op fotografie. "Fotografie betekent in het oud-Grieks ook 'schrijven met licht' In mijn fotografie ben ik geïnteresseerd in mensen en culturen. Dat wil ik vastleggen."

"Toen het regiem van Saddam Hussein viel, kon alles buigen of barsten, maar ik móest terug naar huis. Ik wilde een serie maken over de mentale wederopbouw van Irak".

"Vanwege de grote politieke blijdschap en de emoties bij het weerzien van mijn ouders en familie, is dat maar ten dele gelukt. Later sleepte ik er toch een fotoreportage uit."

Op deze foto staan lachende, blijde mensen. "Ik wilde een andere benadering dan westerse fotografen. Die laten vernietigde lichamen en kapotte gebouwen zien," vertelt Younan.

"Ik wilde een serie maken over de mensen daar, hoe graag ze de draad van het leven weer oppakken. Ik wilde onder andere ook de religieuze activiteiten vastleggen, of hoe men weer sportevenementen organiseert".

ouw van Irak in beeld

graag mensen de draad van het leven weer oppakken”

Younan: “Deze foto is een icoon van de vrijheid. Er staat een jongen op die onschuldig is, met in zijn hand een kooi die open is. Ik zag het gewoon en ik dacht: hé...”

“Dit is aan de grens met Irak, in de stad Kamishli in Syrië. Maar de mensen zijn er ook Irakezen. Je voelt er iets van wat bij Irak hoort.”

De jongen op de foto behoort tot de Chaldo-Assyrische minderheid en hij is pas gevlucht uit Irak.

Vrijheid is voor Younan als beeldend kunstenaar een belangrijk thema: “Ik wil altijd vrij zijn”.

In zijn werk zie je veel kinderen, bijvoorbeeld in foto's van een Eerste H. Communie; leerlingen - moslims en christenen - die van (een katholieke) school komen; kinderen met een olijftak op Palmzondag; of de ontroerende foto van de jonge opgroeiende vrouw die zijn nichtje is. Younan: “Het leven gaat verder; dáár gaat mijn serie over. Bijvoorbeeld over kinderen die onschuldig zijn, die van niets weten. Hoe hun lichaamstaal is, hoe ze zich bewegen, de vrijheid die ze voelen”.

En de toekomst van Irak?

“Laten we optimistisch blijven.

Als je me vraagt hoe het nu is: het is heel slecht! Maar ik denk dat het in de toekomst wel goed zal gaan. Ik heb vertrouwen in mijn Irakese volk.”

En de christen van Irak?

Younan ziet de flexibiliteit en de goede reputatie van de Irakese christenen als een grond dat ze in hun vaderland kunnen blijven.

“Ik hoop dat het zo zal zijn. Het doet mij óók pijn als ik hoor dat vier- of vijfduizend christelijke gezinnen vluchten naar Syrië of weet ik waarheen”.

Yobert Younan, Irakees fotograaf, woonachtig in Nederland, ging vorig jaar terug naar zijn geboorteland. Pokrof zoomt in op zijn beeldverhaal. Younan hield al twee foto-exposities met zijn Irak-serie uit 2004 over zijn dorp Karamlesh. Voor Younan staat Karamlesh, een stukje Irak, in feite voor Irak als geheel. Eind april tot 12 mei 2006 wordt een tentoonstelling over zijn werk georganiseerd in schouwburg Park Gallery in Hoorn. Voor meer informatie zie zijn website www.2yphotography.com.

Younan is zelf Chaldeeuwskatholiek en trots een christen uit Mesopotamië te zijn. Maar over religie is veel misverstand, zowel in Nederland als Irak.

Younan: “Als je hier in Nederland zegt dat je christen bent, schrikken de mensen zich kapot. Omdat je zwart haar hebt. Mensen vragen: ‘Ben je hier christen geworden?’ Ze denken blijkbaar dat Christus blond haar en blauwe ogen had. Ik zeg dan: ‘Man, Jezus Christus is niet in Rotterdam geboren!’”

Iets later wijst Younan op een foto met tapijten: “Die tapijten worden zó opgehangen. Ik wilde ook de sfeer in Irak laten zien.

Deze foto heb ik gemaakt in Arbil, in Koerdisch gebied. Ik was daar om wat rond te kijken. En zag daar die tapijten naast elkaar hangen, wat grappig is... Mensen vragen: ‘Wat is dat voor een gekke foto?’ Eigenlijk is het een foto waar alle religies in vrede naast elkaar staan, op wandtapijten.” Ik wijs naar het meest linkse tapijt: *Wat is dat?* “Dat is Zaradasht (Zarathrustra of Zoroaster, red.) van de oude Koerdische religie, denk ik. Ik heb het gevraagd. Iemand zei het zo tegen mij.” Toch heeft de afbeelding meer weg van een Amerikaanse vrouwelijke filmster uit de jaren '50.

Younan, wijzend op het tweede tapijt: “Dat is Hoessein of Ali, van de sunnieten en de shi'ieten. En hier heb ik Maria, van de katholieken, ofwel van de christenen. En daar Jezus, met heel donker haar en, leuk, een donkere huidskleur”.

“Ik heb een voorliefde voor documentaire fotografie. Deze foto wilde ik maken om alle religies in vrede met elkaar levend te laten zien”.

Waarop de fotograaf constateert: “Jammer genoeg is het alleen op tapijten”.

Leo van Leijsen

De viering van Timkat (Epifanie, viering van Jezus' Doop in de Jordaan) in Eritrea's hoofdstad Asmara. Waterwijding bij waterbassin met standbeeld van de Doop van Jezus door Johannes. (Foto: J. Persoon)

Godsdienstvrijheid bedreigd in Eritrea

In 2004 verklaarden de VS Eritrea tot een lid van de 'as van het kwaad' op basis van berichten over gevangenschap en marteling in het jaarlijks rapport over godsdienstvrijheid van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken. December 2004 vond in Den Haag een demonstratie plaats voor de Ambassade van Eritrea. Spandoeken vroegen om 'Geloofsvrijheid in Eritrea'.

In haar pogingen de nationale eenheid te bewaren heeft de regering maatregelen genomen met dramatische gevolgen voor 'vreemde' godsdienstige groeperingen.

Eritrea heeft negen etnische groepen; de hele bevolking is gelijkmatig verdeeld over christenen en moslims. Dit is de reden dat natievorming op basis van *civic identity* - de identiteit als burger - geschiedt. De bevrijdingsoorlog met de Ethiopische overheersers (1961-1991) en het gedeelde oorlogsleed vormden het bindmiddel tot nationale eenheid door middel van gezamenlijke identiteit en aspiraties. Toen de noodzaak wegens de bevrijdingsoorlog tot samenwerking verslaptte, dreigden er na de onafhankelijkheid (1993) godsdienstige spanningen. De politiek van de regering was een reactie op die dreiging.

Historisch overzicht

Ethiopië en Eritrea delen de erfenis van het oude Aksoemi-

tische Rijk, met zijn eigen orthodoxe Kerk. Aan de Rode Zee-kust werd geleidelijk aan de islam dominant. Dit werd geconsolideerd door het Osmaanse Rijk waaronder de Rode Zee-kust in de 19e eeuw viel en door de activiteiten van soefi-broedersschappen (islamitische mystieke verenigingen). Tussen 1850 en 1870 waren er de eerste oprispingen van Eritrees nationalisme. Het was een roep om bescherming tegen de Europese missionarissen en diplomaten. Toen de Italianen in de Slag van Adowa (1896) een nederlaag tegen het Ethiopische keizerrijk leden, mochten ze niettemin Eritrea behouden. Zesenvijftig jaar Italiaans bestuur creëerde in feite Eritrea. Van 1941 tot 1952 werd Eritrea geregeerd door Groot-Brittannië, om vervolgens in een

federatie met Ethiopië te worden opgenomen. Pas in 1961 werd het door Ethiopië geannexeerd. Met hulp van de Orthodoxe Kerk in Eritrea werden de wederzijdse banden van religie en verwantschap hét verbindende element voor degenen die vereniging met Ethiopië nastreefden.

Bisschop Marcos van Asmara, nog aangesteld door de Italianen, was een hartstochtelijk voorstander van die eenwording om zó zijn eigen positie te versterken. De Ethiopische gezaghebbers ontmantelden de Eritrese instituties op een tactloze manier. Dat creëerde een 'pan-Eritrees nationaal gevoel'. Leden van het *Eritrean Liberation Front* (ELF, Eritrese Bevrijdingsfront), een beweging van moslims, losten in 1961 de eerste schoten in de gewapende strijd. Ze werden gesteund door Arabische landen die gealarmeerd waren door het gevaar van een Ethiopisch-Israëlische alliantie aan de Rode Zee. Discriminatie van christenen in 1969-1970 veroorzaakte een crisis binnen de ELF. Het *Eritrean People's Liberation Front* (EPLF, Eritrese Volksbevrijdingsfront), voorstander van multi-culturalisme, werd opgericht. Na een wrede burgeroorlog in 1981 werd het ELF verslagen en zegevierde het EPLF-nationalisme, dat berustte op een synthese van alle Eritrese bevolkingsgroepen. In samenwerking met het Tigrean People's Liberation Front (Tigrese Volksbevrijdingsfront) uit Noord-Ethiopië kon deze krachtige EPLF in 1991 het communistische bewind van Ethiopië omverwerpen en in 1993 voor Eritrea onafhankelijkheid verkrijgen. De solidariteit

tussen de orthodoxe hooglandbewoners van zowel Eritrea als Tigray die allebei dezelfde taal, tigrinya, spreken, droeg bij aan deze overwinning. Gaandeweg kregen in het onafhankelijke Eritrea de christelijke hooglandbewoners een onevenredige dominantie in de staatsmacht.

Door tussenkomst van de Koptisch-orthodoxe patriarch Shenouda verkregen de Eritrese orthodoxen autocefalie (= volledige bestuurlijke onafhankelijkheid van een lokale oosterse kerk). In februari 1994 werd hiertoe een overeenkomst getekend in Addis Abeba. In de officiële documenten gaat het over een soepele overgang, maar op plaatstelijk vlak was er sprake van een ernstige breuk in de verhoudingen. De hoogbejaarde eerste patriarch van Eritrea, abune Phillipos, bisschop van Asmara, werd geconsecreerd in april 1998. De huidige patriarch, abune Antonios, werd in april 2004 gewijd.

Een grensconflict tussen Ethiopië en Eritrea te Badme in mei 1998 liep uit op een meedogenloze oorlog (1998-2000). Kerken en godsdienstige instellingen die in de oorlogsgebieden lagen, werden verwoest. Eritreeërs werden Ethiopië uitgezet en Ethiopiërs Eritrea. Een miljoen vluchtelingen kwam in tenten te leven. Minderheidskerken kregen de hardste klappen. Veel katholieken in Ethiopië waren Eritreeërs en in het grensgebied woont de etnische minderheid van de Irob, die katholiek georiënteerd is. Van Ethiopische kant werden beschuldigingen geuit - ontkend door de Eritreeërs - dat oprukkende Eritrese troepen kerken onder vuur

namen. Zowel orthodoxe als katholieke priesters werden in Ethiopië als vermist opgegeven. Volgend op de kater na de oorlog maakte Eritrea halverwege 2001 ernstige binnenlandse onlusten door. De regering reageerde bruusk en hard. Studenten werden naar dwangarbeidkampen gestuurd, de zelfstandige pers opgeheven en vakbonden aan banden gelegd. Elf ministers van de regering 'verdwenen'. Katholieke bisschoppen kregen een berisping voor hun kritiek, de kerkelijke pers werd opgeheven. Minstens 74 Eritrese soldaten, onder wie 13 vrouwen, die zich hadden bekeerd tot het evangelikale christendom na het beluisteren van radioprogramma's, werden opgesloten in metalen containers. Sommigen van hen stierven. Eritrese functionarissen gaven als uitleg dat de soldaten niet gevangen werden gezet wegens bijbelbezit, maar omdat men zich had laten indoctrineren. Om de eenheid van de strijdkrachten te bewaren waren drastische maatregelen noodzakelijk.

Evangelikale groepen

Tussen 1960 en 1997 groeiden de Ethiopische evangelikalen van minder dan 1% naar 14% van de bevolking. In Eritrea wil de regering blijkbaar een soortgelijke ontwikkeling voorkomen. Alleen orthodoxen, moslims, katholieken en lutheranen kregen officiële erkenning. Een nieuwe wet uit 1995 schreef voor dat alle godsdienstige groepen zich opnieuw moesten laten registreren. De Kale Heywot Kerk (Kerk van het Woord des Levens), gesticht in 1953, was geregistreerd geweest onder het Britse

het keizerlijke en het communistische regiem. Nu werd aan haar registratie geweigerd en was ze illegaal. In 2002 werd deze kerk opgeheven, samen met andere. Hun diensten waren vanaf dat moment clandestien en werden oorzaak van arrestaties en verdwijningen. Zelfs twee pastores van de Volle Evangelie Kerk die broers waren van martelaren uit de vrijheidsstrijd, werden gevangen gezet.

Eritrese evangelikale groepen tellen ongeveer 20.000 aanhangers. Men zegt dat er 10.000 evangelikaal georiënteerde orthodoxen zijn. De onderdrukking door de regering wordt gewoonlijk toegeschreven aan de volgende redenen: ze is bang voor verstoring van de religieuze status-quo, ze wil tegemoet komen aan het orthodoxe ressentiment tegen deze groepen, en ze kan het niet verkroppen dat bepaalde groepen aan haar controle ontsnappen. De Eritrese Grondwet garandeert vrijheid van geweten en godsdienst, maar deze is wel beperkt tot godsdienstige groeperingen met staatserkenning. Eritrea's president Isaias Afwerki wil onafhankelijke Kerken een halt toeroepen, omdat ze de eenheid van het Eritrese volk zouden vernietigen en de ware betekenis van godsdienst verdraaien. Het vermijden van iedere verdeeldheid heeft zijn prioriteit.

De vroegere ambassadeur van Frankrijk in Eritrea, Gérard Sambrana, verklaarde, terwijl hij zijn zorg uitsprak over de mensenrechtensituatie in Eritrea, dat de Eritrese staat een zeldzaamheid was in Afrika: geen corruptie, efficiënt georganiseerd en

toegewijd aan het publieke welzijn. Dat dit land, dat zulke grote verschillen kende en in een onstabiele overgangssituatie verkeerde, zo hard werkte aan zijn nationale eenheid vond hij buitengewoon prijzenswaardig.

Eritrese Orthodoxie

Zowel in Ethiopië als in Eritrea volgt het Orthodoxe christendom dezelfde Ge'ez ritus, enkele afwijkende gewoonten daargelaten. Zo verblijven Eritrese monniken zelden in de stad; bedelen in de nabijheid van kerken is verboden en predikende kluizenaars zijn zeldzaam, dit alles in tegenstelling tot Ethiopië. De Eritrees-orthodoxe Kerk lijkt daarnaast beter georganiseerd dan haar Ethiopische tegenhanger, maar heeft minder maatschappelijke invloed. Tijdens Epifanie in Asmara in 1998 was maar een klein percentage van de bevolking bij dit feest betrokken, terwijl in Addis Abeba de hele stad deelnam.

Een almachtig ministerie van Godsdienstzaken waakt over alle godsdienstbeoefenaars. Zo schreef Takle Mariam Merkehan, de toenmalige 62-jarige hoofdredacteur van twee kerkbladen, in 1994 enkele prikkelende artikelen die de autonomie van de Kerk ten opzichte van de staat verdedigden. Na een verhoor door agenten van de veiligheidsdienst verdween hij spoorloos.

Zowel in Ethiopië als in Eritrea is er veel strijd geweest vanwege orthodoxe vernieuwingsbewegingen die gebruik maken van evangeliekale ideeën. In Eritrea werden ze systematisch met wortel en al uitgetrokken. Zo werden in 2001 in Asmara jongeren in

elkaar geslagen en werd godsdienstige literatuur, bijbels inclusief, verbrand. Volgens iemand van het secretariaat van de Katholieke Kerk van Eritrea voeren de autoriteiten aan dat zij verbonden waren met zogeheten amichey, dat wil zeggen mensen die gebrekkig tigrinya spreken. Ze worden opgevat als 'vreemd' aan de autochtone kerkelijke structuren. Bepaalde groepen werden gedwongen de Orthodoxe Kerk te verlaten en zich aan te sluiten bij protestantse groepen.

Het Eritrese katholicisme

Het katholicisme in Eritrea is verbonden met etnische minderheidsgroepen zoals de Bilen en de Kunama, die samen 3,4 tot 5% van Eritrea's totale bevolking van 3,5 miljoen uitmaken. De Katholieke Kerk van Eritrea had positieve verbanden met de onafhankelijkheidsbeweging¹ en is uniek vanwege het feit dat ze de banden met haar Ethiopische tegenhanger in stand houdt en met deze één bisschopsconferentie vormt. Als internationale organisatie zijn de katholieken beter in staat onafhankelijk te handelen, hoewel ook zij niet van politieke druk gevrijwaard zijn. Eritrese katholieke kerkelijke leiders hebben zich, met een beroep op de mensenrechten en de vrijheid van geweten, verzet tegen regeringsdruk om het opdoeken van Evangeliekale Kerken door de vingers te zien. Het Eritrese conflict (1961-1991) was aangezwengeld door moslims. Zij verzetten zich tegen de overheersing van de christenen die ze voorzagen. Ondanks allerlei niet-religieuze politieke ideologieën blijft religie een belang-

rijke rol spelen. De Ethiopische en Eritrese leiders, ooit bondgenoten in de bevrijdingsoorlog tegen het communistische regiem van Ethiopië, hebben een zeer verschillende godsdienstpolitiek. Dit hangt samen met de uiteenlopende standpunten over staatsvorming. De regering van Eritrea heeft lof ontvangen voor haar originele en vindingrijke politiek, waarmee ze een onafhankelijke koers vaart binnen de internationale economie en politiek. De pogingen echter om van Eritrea het Hong Kong van de Hoorn van Afrika te maken, zijn mislukt. Daaruit voortvloeiende onrust in het land riep draconische maatregelen op om de nationale eenheid te bewaren. Dit heeft bijzonder dramatische gevolgen gehad voor die godsdienstige groeperingen die werden gezien als 'buitenlands' en als ondermijner voor de nationale eenheid. Ethiopische en Eritrese religieuze leiders die bijeenkwamen in achtereenvolgens Kenia, Zweden, Noorwegen, Ethiopië en Eritrea, vormden de enige burgerlijke coalitie om de gevolgen van de grensoorlog aan te pakken en te werken aan verzoening. Dit is een aanwijzing voor de potentiële positieve rol van religie in het openbare leven van het gebied. Hopelijk draagt het bij tot een religieuze dimensie in het proces van nationale wederopbouw.

Joachim Persoon

Joachim Persoon is gespecialiseerd in de christelijke tradities van Ethiopië en Eritrea.

¹ Catholicisme wordt in Eritrea positief geassocieerd met het patriottische sentiment, terwijl in Ethiopië juist het tegenovergestelde waar is.

De icoon van de Moeder Gods in het Niet Verbrandende Braambos

De icoon van 'de Moeder Gods in het Niet Verbrandende Braambos' is een didactische icoon. De icoon vertelt verschillende verhalen en behoort tot de meest gecompliceerde iconografieën. Het is een loflied op de menswording van Christus en op de zuiverheid van Maria. Een beschrijving van de icoon door Renger Prent.

In de icoon zijn verhalen uit de bijbel en beelden uit de Akathist-hymne verwerkt (vgl. Pokrof 2000,5). De Akathist-hymne is een Byzantijnse lofprijzing of poëtische homilie uit vermoedelijk de 6e eeuw. Zowel in die hymne als op deze icoon staat de Moeder Gods centraal. Daarbij moet bedacht worden dat tot aan (globaal) de 10e eeuw het nadenken over Maria in het verlengde ligt van het nadenken over het mysterie van de menswording van Christus. Het dogma zegt dat in Hem God waarachtig mens geworden is, dat Hij waarachtig God en mens is (twee naturen, onvermengd en onveranderd, ongedeeld en ongescheiden). Daar vloeide de vraag uit voort wat dat betekent voor degene die Hem gebaar heeft? Wat is haar plaats en betekenis in het heilsmysterie van de incarnatie? Als we de icoon beschrijven, zien we het antwoord dat hij geeft.

Beschrijving van de icoon

Bij de beschrijving van de icoon volgen we de weg van buiten naar binnen. In de vier hoeken zien we vier bijbelse verhalen:

- 1) linksboven: het Niet Verbrandende Braambos (Exodus 3:1-6);
- 2) rechtsboven: Jesaja's mond gereinigd om het woord van de Onuitsprekelijke te spreken (Jes. 6:1-8);
- 3) linksonder: Ezechiël en de oostpoort van de nieuwe tempel waardoor JHWH binnen gaat (Ez. 43:4; 44:1-3);
- 4) rechtsonder: de droom van Jacob over de ladder van en naar de hemel (Genesis 28:10-15).

Het Braambos:

Aan de afbeelding uit Exodus dankt de icoon zijn naam. Zoals het braambos niet verbrandde toen de Eeuwige sprak, zo werd de maagdelijkheid van Maria niet geschonden, niet vóór, tijdens of na de geboorte van Jezus. In het braambos zien we Maria met kind en op de achtergrond - denk ik - JHWH met de stenen tafelen waarop de Tien Woorden (in de christelijke traditie ook wel 'de Tien Geboden' geheten).

Jesaja's mond gereinigd:

De afbeelding van Jesaja met de reiniging van zijn mond staat

symbool voor de reinheid van Maria als Moeder Gods. In de rooms-katholieke traditie is dat in 1854 vastgelegd in het dogma van de Onbevleete Ontvangenis.

Ezechiël en de oostpoort:

Ezechiël 40-48 is de uitwerking van het verrijzenisvisioen van drie hoofdstukken eerder: Ezechiël 37. Daarbij speelt de nieuwe tempel een belangrijke rol. Niet vreemd voor iemand als de priester-profeet Ezechiël. Op de afbeelding ziet hij Christus in de poort staan. In Hem immers treedt de Eeuwige onze werkelijkheid binnen. En Maria is de 'poort' waardoor Hij gaat.

Jacob en de ladder:

In de droom van Jacob is een ladder de weg voor het opgaan naar en het afdalen uit de hemel. Bovenaan de ladder staat Christus in een mandorla. Maria is de 'ladder' waarlangs Hij afdalt.

De roos

De roos, samen met de ster, is bepalend voor het geheel van de afbeelding. In de rooms-katholieke traditie wordt Maria de Rosa Mystica (mystieke roos) genoemd. Zij is de roos van de hemel, de aardse moeder, van zonden vrij. In de mystiek staat de roos voor vruchtbaarheid en maagdelijkheid, leven en dood, tijd en eeuwigheid. De roos ontvouwt zich in

acht bladeren met afbeeldingen van engelen.

Ster

De achtpuntige ster bestaat uit twee vierpuntige sterren die over elkaar heen gelegd zijn. De onderste ster is rood, de bovenste groen. Rood staat voor het verhevene en heilige, het 'vlammend vuur van de goddelijke energie' (pseudo-Dionysius Areopagita). Groen is de kleur van het natuurlijke en van de menselijke natuur. Zo herinnert de dubbele ster aan het groene braambos en het vuur dat het bos niet verteerde.

Engelen en evangelisten

Op de punten van de groene ster staan weer engelen met kenmerken uit de Akathist-hymne. In totaal zijn dat er dus twaalf. Zij corresponderen met twaalf aanroepingen van Maria in de hymne. Op de punten van de rode ster staan afbeeldingen van de vier evangelisten, de getuigen van het verhaal van de Mensenzoon.

Linksboven Matteüs als engel/mens (duidt op de komst van Christus als mens), rechtsboven Marcus als adelaar (duidt op de gave van de Geest), rechtsonder Lucas als stier (symbool van het hogepriesterschap van Christus), linksonder Johannes als leeuw (teken van de kracht van Christus).

Maria en Christus

Centraal op de icoon staat de afbeelding van Maria in een cirkel. De cirkel staat voor de volmaakte vorm en is teken van de eeuwigheid. Maria draagt een purperen mantel, kleur van het goddelijke en het heilige. Rond haar gezicht is het blauw te zien

van het gewaad dat zij onder de mantel draagt. Blauw is de kleur van de schepping en Maria is - in al haar hoogheid - een schepsel, begenadigd weliswaar, de nieuwe Eva, maar toch: schepsel. Daarom zijn de kleuren van haar kleding tegengesteld aan die van Christus. Op haar arm zit Christus in een gouden mantel. Zijn rechterhand heft Hij zegenend op.

Beeld van de Kerk

Op Maria's borst is Christus nogmaals afgebeeld, nu met kroon en stola. Op de achtergrond een kerk. Christus is hier afgebeeld als hogepriester. Het motief betreft de kerk bij het mysterie tussen Christus en zijn moeder. Maria is het meest zuivere beeld voor de kerk. Middels dit motief wordt tot uitdrukking gebracht dat de kerk voortkomt uit het evangelie van Christus, maar dat zij anderzijds functioneert als middelares tussen Hem en de wereld. Zij bemiddelt door Woord en Sacrament. Zoals Maria, uit genade, de poort is waardoor Christus deze wereld binnentreedt, zo is de kerk, uit genade, geroepen om het goede nieuws aangaande Hem voortgang te doen vinden in deze wereld. Het beeld herinnert ook aan de poort bij Ezechiël, evenals de ladder in haar rechterhand eraan herinnert dat Christus 'langs haar afdalt' in de wereld als langs de ladder uit de droom van Jacob.

De menswording en Maria

In eerste aanleg is de icoon bedoeld als verbeelding van het wonder van de menswording en de plaats van Maria daarin. Daarbij werd in het eerste millennium vooral 'instrumenteel' ge-

dacht. Soms wordt de indruk gewekt dat over Maria meer als baarmachine dan als moeder of barendende vrouw werd nagedacht. Maria was een instrument, meer dan een persoon. Zij baarde Immanuël, God-met-ons.

Zijn goddelijke natuur moest verankerd worden in een Grieks denkende wereld. In later tijd krijgt zij meer menselijke trekken, in de rooms-katholieke traditie schiet de verering voor haar door. Van de weeromstuit laat de Reformatie haar links liggen.

De oosters-orthodoxe traditie heeft haar zeer hoog, maar zij is absoluut niet meer dan een begenadigde. Zo mag zij ook gezien worden op deze icoon, als geroepene, als beeld van de kerk, als zuster in het geloof tot wie de engel zegt: 'Wees gegroet, Maria, jij begenadigde, Hij-met-jou... Hoor, je zult een zoon baren en hem Jezus (Hij-zal-bevrijden) noemen'.

Maria antwoordde: 'Mij geschiede naar jouw woord'. Voor die Maria mag de lofzang akathistos, dat wil zeggen: 'niet-zittend' gezongen worden, maar uit eerbied staande. Door de veelheid van voorstellingen is het een gecompliceerde icoon die zich niet goed leent voor meditatie middels één beeld. Maar wel biedt hij de mogelijkheid om telkens een ander beeld te kiezen en dat te overwegen binnen het geheel.

Renger Prent

Drs. Renger Prent is kerkelijk werker bij de protestantse kerkgemeenschap Amstelveen-Buitenveldert. Hij vroeg icoonschilder Geert Hüsstege (zie het artikel hierna op pagina 13) om de beschreven icoon voor hem te schilderen.

Geert Hüsstege's schilderatelier, met permanent tentoongestelde iconen, in Iconencentrum Leimuiden. (Foto: H. Koesen)

“Iconen zijn als een muziekstuk dat je steeds op een andere manier kunt spelen”

Geert Hüsstege, iconenschilder

In Pokrof 2004,3 verscheen het artikel ‘Icoonschilderen, meer dan een hobby’ (D. van Roosendaal). Hierin werd een cursusgroep van Hüsstege gevolgd bij het schilderen.

In dit nummer laten redactielid Dolf Bruinsma en Heleen Koesen, arabiste van haar vak en lid van de Pokrofgemeenschap te Amsterdam, ons kennis maken met een van de icoonschilders die Nederland rijk is, Geert Hüsstege, en ook met zijn vrouw Angélique, die het werk mee draagt.

Over het ‘handschrift’ van de schilder, de vrijheid bij het schilderen en de manier waarop iconen een plek hebben verworven in het Westen.

We zijn voor het gesprek in Leimuiden, in een verbouwde boerderij. De laatste boer die er woonde, wilde dat het onderkomen geschikt werd gemaakt voor zaken van beschouwelijke aard. Er kwamen hier missionarissen om uit te rusten; er kwamen ook bezinningsgroepen. Al een jaar of tien is het complex in bezit van de Stichting ‘Dank en Hoop’. Sinds 1 april van het vorig jaar wonen de Hüsstege's op de verbouwde boerderij, met hun drie kinderen van tien maanden, en drie en vier jaar oud. De boerderij is royaal gelegen tussen weilanden met koeien en schapen, aan het brede water van de Drecht, bij de

Westeinderplas. “Als er sneeuw ligt”, zegt Geert, “kun je je in Rusland wanen”.

Maar tijdens ons bezoek is het de eerste tropische dag van het jaar. De kinderen spelen buiten met water, en wij houden ons gesprek in de expositieruimte. Het wordt toch vooral een gesprek met Geert. Angélique komt er af en toe bij zitten en heeft het verder druk met de huiselijke dingen. Geert Hüsstege is een voorkomende man, die bedachtzaam, wat tastend formulerend spreekt. Hij staat voor veel dingen open en op rechtlijnige opvattingen kunnen we hem niet betrappen.

Op dat moment wordt er in ‘hun’

boerderij een iconententoonstelling gehouden. De ruimte is prachtig, vrij laag, met veel hout. Er klinkt gezang van Chevetogne en in een paar hoeken liggen onder meer iconenlichtjes, gebedsnoeren, icoontjes en boeken te koop.

Een eigen ‘handschrift’

Hoe het zo gekomen is, is de onvermijdelijke eerste vraag. In Geerts verleden liggen een noviciaat bij de Norbertijnen in Postel (België) en een opleiding tot restaurateur. Gaandeweg ging het restaureren van iconen hem steeds meer interesseren en ging hij ze zelf schilderen. Hij volgde privélessen in Wenen. Een en ander breidde zich uit tot het geven van cursussen, onder andere hier in Leimuiden, maar ook in andere plaatsen. Genoemd worden: Roermond, Tegelen, Voorburg. Tijdens een van de cursussen heeft hij Angélique leren kennen. Ze assisteert hem bij de cursussen. “Op de achtergrond”, zegt ze zelf.

Geert houdt zich tevens bezig met verkoop, een bron van inkomsten, maar loopt niet fanatiek de beur-

zen af. Hij wordt ook wel als expert geraadpleegd. Iconen, je hebt ze in vele soorten, maar de Russische stijl trekt hem het meest, met zijn sobere ingetogenheid en zijn verhevenheid, anders dan de meer heldere kleuren en scherpe contouren van bijvoorbeeld de Griekse iconen.

Een iconenschilder aan het werk, wat kunnen we ons daarbij voorstellen? "Het eerste doel is", zegt Geert, "een directe ontroering bewerkstelligen bij de beschouwer. Er moet 'contact' zijn. De voorstelling moet daarom niet te ingewikkeld zijn: niet te veel tafereel en symbolen; hoewel de technische uitdaging om iets gecompliceerder te maken, wel een rol kan spelen." Voor iconen met veel details, met uitgewerkte symboliek, of een heiligenleven met veel plaatjes voelt hij overigens niet veel. "De iconenschilder geeft een bepaalde stem aan datgene wat hij wil overbrengen. Al doende ontwikkelt hij een 'handschrift'."

Geert schildert tijdens de cursussen en hij doet het thuis. In het laatste geval graag in de middag, en het liefst als hij zich een langere periode kan concentreren: steeds een kwartier lang concentratie, en dan weer een paar minuten ontspanning. Het schilderen als gebed is een omschrijving die je vaak hoort. "Bij het schilderen breng je je in een toestand van gebed - muziek kan hierbij helpen - en terwijl je schildert, blijf je in gebed."

Is dat niet in tegenspraak met het 'doen', wat schilderen eigenlijk is? Het werken met verf en materialen lijkt ons weinig meditatief. "Het goddelijke verschijnt in kleuren en lijnen; het schilderen zelf is zodoende een meditatie."

Geliefde afbeeldingen

Zijn er ook favoriete onderwerpen voor Geert Hüsstege? Geert houdt erg van de voorstelling van de Moeder Gods van Tederheid. "Dit geldt trouwens ook voor veel cursisten. Voordat een cursus begint, wordt vaak druk 'gelobbyd' om de voorstelling waaraan men gaat werken. Moeder Gods-afbeeldingen zijn geliefd. Voor cursussen mogen de voorstellingen niet te ingewikkeld zijn. Een voorstelling als bijvoorbeeld de N'eopalimaja Kupina (de Onverbrandbare Braamstruik, zie de voorzijde en de meditatie door Renger Prent op p. 10-12) is dan niet haalbaar." Angélique houdt het meeste van het Mandylion, eigenlijk de oer-icoon, de eerste maal dat de Menswording verschijnt in een afbeelding. "En", zegt Geert, "als je in deze van tendensen mag spreken: de laatste tijd is er veel aandacht voor het idee van de mens als beeld van God".

De icoon

Kan een icoon ook mislukken, zodat je hem beter kunt weggooiën? "Er kan altijd iets fout gaan, zoals dat in het leven zelf het geval is, omdat nu eenmaal niemand volmaakt is. Schilderen is ook een voortdurend aanbrengen en eventueel wegwerken. Het is altijd mogelijk iets te veranderen."

Is alles traditie bij het iconenschilderen? "Iconen worden welbewust volgens de traditie gemaakt. Voor elke voorstelling gelden voorschriften, die in ons geval worden afgeleid van reeds bestaande beelden. Schildersboeken, zoals we die uit de geschiedenis kennen, functioneren hier niet als zodanig. En de praktijk biedt weinig grote veranderingen. Dit in tegenstelling tot de gang van zaken in het

Westen, waar stijlen en motieven elkaar altijd hebben afgewisseld, gelijk op met de profane kunst. De verschillen in perspectiefbehandeling zijn bekend."

Is er een groot verschil tussen een icoon en bijvoorbeeld een Antoniusbeeld? "De icoon is noodzakelijk tweedimensionaal. Een sculptuur waar je omheen kunt lopen, staat in de ruimte, en maakt zo deel uit van deze wereld. De icoon is een plat vlak en is een venster met uitzicht op een andere wereld".

Als een muzikstuk

Bieden de voorschriften nog enige vrijheid? "Er zijn natuurlijk geen twee iconen hetzelfde. Je zou kunnen spreken van een vrijheid van interpretatie, als bij een muzikstuk dat je steeds op een andere manier kunt spelen. Ook is het zo dat er nog altijd heiligen bij komen. Je moet weten hoe heiligen moeten worden afgebeeld, met herkenbare trekken, zonder dat er sprake is van een portret. Orthodoxe kerken in het Westen kunnen besluiten plaatselijke heiligen van vóór het schisma af te beelden."

"Bepaalde trekken in motieven of de thematiek kunnen in een gegeven periode op de voorgrond treden, en dit kan ook per land verschillen. In Nederland is er de laatste tijd de tendens om terug te grijpen op technieken van vóór 1700, omdat na die tijd allerlei dingen binnengeslopen waren die afbreuk deden aan de oorspronkelijke vroegchristelijke inspiratie."

Een taal voor iedereen

Waar horen iconen thuis? "Allereerst in de kerk, waar ze deel uitmaken van de liturgie, en vervol-

gens bij de mensen thuis, bijvoorbeeld in de iconenhoek, voor de huiselijke liturgie. Op een tentoonstelling horen ze al minder thuis, maar er kan oprecht gestreefd worden naar een stemmige sfeer, waarbij je kunt denken de exposities in het Catharijnenmuseum in Utrecht.” En verkoop-tentoonstellingen? “Die liever niet, maar ze kunnen ook nuttig zijn om de iconen bij de mensen te brengen. Elke tentoonstelling kan de mensen in contact brengen met iconen. Ten-slotte zijn er altijd werkplaatsen geweest waar iconen werden geschilderd en winkeltjes waar je ze kon kopen. Als iconen pure belegging zijn, zijn de grenzen overschreden.”

En horen ze alleen in orthodoxe kerken thuis? “Het wordt steeds meer praktijk dat ze in katholieke en protestantse kerken een plek vinden. We kennen de enigszins afgezonderde zijkapelletjes waar je

voor de Maria-icoon een kaars kunt opsteken. Het zou nog beter zijn als de icoon een plaats krijgt in wat in de kerk gebeurt. Een opstandingsicoon kan heel goed een plaats krijgen in de hoek gewijd aan de overledenen. Op de icoon zie je een reeks heiligen die tot leven zijn gewekt, een rij die in gedachte kan worden uitgebreid met de overledenen van de parochie, van wie de votiefvoorwerpen in de kerk hangen. Het maakt verder niet veel uit in wat voor kerk de icoon hangt. De taal van de icoon is toegankelijk voor iedereen; we hebben hier een zekere praktijk van de oecumene.”

Geert Hüsstege heeft zelf een icoon geschilderd voor de crypte van de (rooms-katholieke) basiliek in Echternach, die door een Russische orthodoxe archimandriet uit Aken werd gewijd, in aanwezigheid van vertegenwoordigers van andere orthodoxe groeperingen.

De kerk en de theologie

De Hüssteges zijn katholiek, met belangstelling voor de Byzantijnse liturgie. Ze hebben een tijdje in de kapel van Johannes van Damascus in 's-Hertogenbosch gekerkt (katholiek van de Byzantijnse traditie), toen ze daar nog in de buurt woonden. Op het moment hebben ze geen echte vaste plek. Ze erkennen zeker de noodzaak van een kerkelijke organisatie, waardoor de gelovigen in de gelegenheid zijn om samen te komen. De kerkelijke hiërarchie weerspiegelt ook de heilsgeschiedenis. “De verschillende kerken vullen elkaar aan, en zijn samen één.”

Omarmt Geert een bepaalde theologie van de icoon? “Van grote betekenis is het geschrift van Johannes van Damascus, Tegen hen die de Heilige iconen smaden, waar gelukkig, sinds 1968, een Nederlandse vertaling van bestaat, die bovendien binnenkort toegankelijk is via de website van het Iconencentrum Leimuiden (www.iconen.nl). In dit geschrift worden de argumenten geformuleerd die werden gebruikt om het iconoclasme te weerleggen, en wordt een fundament gelegd voor de theologie van de iconen.”

Verwijzend naar de iconenstrijd citeert Geert met instemming uit het voorwoord van Van der Meer op deze vertaling: “Soms moet een vaas gebroken worden, wil de geur van het reukwerk, dat er in verborgen was, het vertrek vervullen. Dat nu is gebeurd met een der kostbaarste heilige vaten van de Kerk, namelijk met de ‘heilige iconen’. [...] Vandaag waagt geen mens het meer de iconen te smaden.”

Dolf Bruinsma
Heleen Koesen

Geert en Angélique Hüsstege met hun drie kinderen bij hun Iconencentrum, midden in het zeer Hollandse landschap van Leimuiden. (Foto: H. Koesen)

JUBILEUM VERENIGING ORTHODOXEN

Op vrijdag 1 juli en zaterdag 2 juli vierde de Vereniging van Orthodoxen H. Nikolaas van Myra haar vijftienvijftigjarige jubileum te Deventer. De vereniging wordt gevormd door oosters-orthodoxe gelovigen en geestelijken van verschillende jurisdicties in Nederland. Ze is kandidaatlid van de Raad van Kerken in Nederland. Het jubileum werd vrijdagmiddag geopend met een dienst voor de overleden leden van de vereniging in de Orthodoxe kerk van Deventer.

's Avonds werd in het theater 'Bouwkunde' een toneelbewerking opgevoerd van Dostojevskij's 'Grootinquisiteur'.

Zaterdagochtend 2 juli werd de bisschoppelijke Goddelijke Liturgie (eucharistie) gevierd in de protestantse Grote of St. Lebuinuskerk. Daarbij gingen bisschoppen als mede priesters en diacons van verschillende oosters-orthodoxe jurisdicties voor, en van verschillende nationaliteiten: Nederlanders, Belgen, Russen en Grieken.

Hoewel de Vereniging grotendeels gedragen wordt door autochtone Nederlandse orthodoxen, die dan ook het merendeel van de jubileumvierders uitmaakten,

was hierdoor sprake van de brede waaier van de Orthodoxie. Bij de dienst waren officiële vertegenwoordigers aanwezig van de Oud-katholiek Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland en de Rooms-katholieke Kerk. 's Middags werden twee lezingen verzorgd over de Moderne Devotie, die in Deventer haar oorsprong had, tijdens een boottocht op de IJssel. In Doesburg werd in de lutherse kerk de Akathist tot de Moeder Gods gezongen.

LETHARGIE IN IRAK

Begin juli bezocht Yousif Thomas, dominicaan uit Bagdad en Chaldeeuskatholiek, Nederland.

Een dag na de aanslagen in Londen zei hij: "Zelfs moslims in Irak vinden dat ze een vervloekte religie hebben vanwege al het geweld." Maar het christendom heeft ook zwarte bladzijdes in de geschiedenis en die hebben het westen er niet van weerhouden vreedzame samenlevingen te ontwikkelen. Thomas put daar hoop uit: "Waarom zou zo iets alleen in christelijke landen kunnen?" Een probleem echter is de lethargie onder de bevolking. "De Irakese samenleving is passief," vertelt Thomas. De gevoelens van angst en passiviteit komen voort

uit de grote aandacht van de media voor al wat er aan ellendigs gebeurt. De media berichten enkel over de rampen die mensen treffen. "Terwijl er onder Saddam Hussein 200 mensen op een dag konden verdwijnen zonder dat daar iets over bekend werd. Als je niets van de ellende weet, kun je goed slapen." Ook als het gaat om geweld tegen christenen spelen de media een grote rol. "Maar christenen zijn niet méér slachtoffer in deze situatie dan moslims. Slachtoffers zijn slachtoffers. We moeten daar naar kijken met de ogen van God en niet met de ogen van de media."

IRENEOS I

Op de beslissing van de leiders van de Orthodoxe Kerk om Irineos I niet langer als patriarch van Jeruzalem te erkennen heeft een kerkelijke rechtbank bestaande uit Grieks-orthodoxe bisschoppen donderdag 16 juni Irineos uit zijn ambt gezet en teruggebracht tot gewone monnik. Hij zou akkoord zijn gegaan met het verpachten van kerkelijk onroerend goed in Oost-Jeruzalem aan Israëlische investeerders. Palestijnse gelovigen veroordeelden de transactie als verraad aan de Palestijnse zaak.

Irineos kan formeel niet uit zijn functie worden gezet, omdat hij is benoemd voor het leven. Hij bleef na de beslissing van de orthodoxe leiders de liturgie vieren alsof hij de patriarch was. Dat is nu door de bisschoppelijke rechtbank betiteld als "tegen de Kerk gericht". Vanwege de speciale status van Jeruzalem heeft de vervanging van Irineos nogal wat praktische gevolgen. De patriarch kan niet vervangen worden zonder de instemming van de politieke overheden. Metropoliet Cornelios van Petra staat nu tijdelijk aan het hoofd van het patriarchaat.

(RKNieuws.net)

LEIDS ONDERZOEK BIJBELVERTALING

Aan de theologische faculteit van de Universiteit Leiden is een onderzoeksproject gestart, waarin de invloed wordt onderzocht van de Hebreeuwse brontekst op de Syrische bijbelvertaling, de peshitta (2e eeuw).

Cultuurhistorisch is de Peshitta van belang vanwege de essentiële rol die deze heeft gespeeld in het oriëntaalse christendom en de belangrijke status die zij tot op vandaag heeft in christelijke kerken van de Syrische traditie.

(RKNieuws.net)

'GELOVEN IN IRAK'

Christenen in Irak worden niet vervolgd. "Er is geen sprake van een van overheidswege geleid of structureel systematisch geweld tegen christenen", zei Yosé Höhne-Sparborth tijdens de studiemiddag 'Geloven in Irak' in Den Bosch. Wel is er in Irak sprake van dagelijks geweld, waarbij soms de christenen extra mikpunt zijn. Prof. dr. Herman Teule, hoogleraar oosters christendom in Nijmegen, zag in de migratie van christenen een "enorm probleem". Toch is er ook een tegenbeweging merkbaar.

Teule: "Er zijn ook veel christenen die ervoor kiezen te blijven, ondanks alle moeilijkheden. Zij willen voorkomen dat het christendom, dat in Irak oeroude wortels heeft, daar helemaal zou verdwijnen. Zij kiezen er bewust voor om in het Irak van vandaag een hedendaags getuigenis te geven."

(Nederlands Dagblad)

UITSLUITING VAN PRIESTERAMBT

Gynecologen kunnen in Griekenland geen priester meer worden. Dit heeft de bisschoppensynode van de Grieks-orthodoxe Kerk besloten. Als reden werd aangevoerd dat "gynecologen steeds in een nauw con-

tact met vrouwen komen."

De synode besloot ook dat pantomimespelers, beurshandelaren, toneelspelers, bankiers en café-eigenaren niet meer zullen worden toegelaten tot het priesterambt. Hetzelfde lot treft notarissen en advocaten, omdat zij oneerlijke daden en overeenkomsten kunnen legitimeren.

(RKNieuws.net)

ANGLICAANS-ORTHODOXE DIALOOG

De internationale commissie van de anglicaans-orthodoxe theologische dialoog kwam in juni in het klooster van Kykkos op Kreta voor overleg samen. De commissie begon haar werkzaamheden in 1973 en boog zich sindsdien vooral over theologische en doctrinaire kwesties. Dat resulteerde tot nu toe in twee akkoorden. Een eerste akkoord werd in 1976 in Moskou ondertekend, later volgde er een tweede akkoord in Dublin in 1984. In een derde fase willen de commissieleden een beter zicht krijgen op de Kerk vanuit de heilige Drie-eenheid. In 2003 startte ook een studie over de bediening van mannen en vrouwen in de Kerk, overigens een van de belangrijkste ge-

schilpunten tussen beide Kerken.

(Nieuwsbrief Kerknet Vlaanderen)

OVERHEIDSACTIE TEGEN SERVISCHE BISSCHOP

De Servisch-orthodoxe aartsbisschop Jovan (Vraniskovski) van Ohrid hangt een gevangenisstraf boven het hoofd. Hij kreeg een celstraf van 18 maanden, bevestigd door een Macedonisch Hof van Beroep. Nieuwsagentschap Forum18 signaleert dit als een stap in een langlopende campagne van de overheid tegen de Servisch-orthodoxe Kerk. De overheid steunt de rivaliserende Macedonisch-orthodoxe Kerk, schrijft Forum18. In 2003 moest de aartsbisschop al eens een straf van vijf dagen geïsoleerde opsluiting uitzitten, omdat hij het kleinkind van zijn zus had gedoopt in de Servisch-orthodoxe Kerk.

Tijdens het lange Tito-regiem van het oude Joegoslavië werd het Macedonische nationalisme van overheidswege sterk bevorderd. In het kielzog hiervan maakten de Macedonische orthodoxen zich los van de Servische Kerk, waaronder ze toen vielen, en riepen de autonomie en later de autocefalie van hun Macedonisch-ortho-

doxe Kerk uit. Deze werd noch door de Servisch-orthodoxe Kerk noch door de andere Oosters-orthodoxe Kerken erkend. De Servisch-orthodoxe Kerk ontplooit zelf in Macedonië orthodox kerkelijk leven, naast dat van de Macedonisch-orthodoxe Kerk.

(Forum18)

WILLIBRORD TOCHT OEKRAÏNE

De eerste pelgrimstocht naar Oekraïne van het reislabel Willibrord Tochten (zie Pokrof 2005,2) is een succes geworden. Een hoogtepunt was het bezoek aan het 'Lourdes' van de Oekraïne; de Mariabedevaartplaats Zarnitsja, waar jaarlijks tienduizenden pelgrims een wonderbare icoon van Maria komen vereren. De organisatie meldt dat er volgend jaar opnieuw een reis naar Oekraïne komt.

Nieuw is daarbij een reis rond een cursus icoonschilderen. De Ukraïnian Catholic University in L'viv organiseert elk jaar in juli cursussen voor Oekraïners en zal een cursus voor Nederlanders inpassen. Coördinator van de reis, Paul Wennekes: "Dus én schilderen én ontmoeting met Oekraïense medecursisten". Ook wordt gedacht aan een reis met een cursusweek Byzantijnse zang.

Moderne icoon van Cyrillus en Methodius. Pentekening van de orthodoxe kathedraal in Praag. Afbeeldingen van de website van de Orthodoxe Kerk van Tsjechië.

en werkzaam als universitair docent. Ons gesprek wordt in het Engels vertaald door Dan Apostou, kerkelijk sociaal werker en oecumenisch gedelegeerde van het Tsjechische deel van de Orthodoxe Kerk. Dan Apostou komt uit Roemenië en is een trouwe begeleider op mijn rondreis.

Dr. Míšek noemt de relaties tussen de elf lidkerken in de Tsjechische Raad van Kerken “erg goed”, maar hij typeerde de Rooms-katholieke Kerk als “de kerk van de regering”.

De Rooms-katholieke Kerk waartoe 26% van de bevolking van Tsjechië behoort, is geen lid van die Raad, hoewel ze er sinds 1996 wel officieel mee is verbonden.

Dr. Míšek zegt open te staan voor het gemengde huwelijk, maar zijn kerk heeft het liever niet. Hoewel ik er niet naar vraag, maakt hij duidelijk dat homoseksuele relaties worden afgewezen en hij verwijst daarbij naar de situatie in Nederland. Een overeenkomst over de doop, zoals die in 2004 in Duitsland werd gesloten tussen orthodoxen en protestanten, verenigd in de Evangelische Kerk in Duitsland (EKD), acht hij niet nodig. De doop van de andere kerken wordt gewoon erkend. Wat betreft de Charta Oecumenica beaamt hij dat de orthodoxen daar over het algemeen wat aarzelend tegenover staan. Hij vindt het document eerder bestemd voor de

Op bezoek bij orthodoxen in Tsjechië

Voor het Centrum IIMO in Utrecht doet Huub Vogelaar onderzoek naar de oecumene sinds de politieke omwentelingen van 1989 in Centraal- en Oost-Europa. In het bijzonder richt hij zich op de relaties tussen protestanten en orthodoxen. In 2003 bezocht hij Roemenië, in oktober 2004 Tsjechië en Slowakije en in juni 2005 Hongarije waar hij sprak met theologen, kerkelijke leiders en personen, betrokken bij oecumenische activiteiten. Dit is het eerste deel van een tweeluik. In het volgende nummer van Pokrof leest u over zijn bevindingen in Slowakije.

Mijn eerste bestemming is de hoofdstad Praag. Ik word er hartelijk ontvangen voor het maken van interviews over de oecumenische ontwikkelingen sinds de herwonnen vrijheid van 1989. Dat is eigenlijk overal zo waar ik kom in Centraal- en Oost-Europa. Men is oprecht verheugd met de belangstelling voor hun kerk. Achter het vroegere IJzeren Gordijn tref ik heel wat bemoedigende interkerkelijke initiatieven aan, maar ik constateer ook dat

het nog bijna nergens tot een nieuwe dialoog op *theologisch* vlak is gekomen. Ik merk overigens wel dat die behoefte in de lucht zit.

Praag: formele maar open oecumene

In de Praagse bovenstad, niet eens zo ver van de burcht, in een wat sjofele, maar ruime villa heb ik een gesprek met dr. Václav Míšek, de secretaris van het orthodoxe bisdom. Hij is jurist

ambtsdragers dan voor de gelovigen.

Het gezamenlijk bidden heeft zijn voorkeur boven het (aparte) bidden voor elkaar. In dat opzicht verschilt hij van zijn aartsbisshop, die bij een viering in de Bidweek voor de Eenheid in 2004 - rechtstreeks uitgezonden op televisie - niet wilde bidden, maar zich nadrukkelijk beperkte tot het voorlezen van een bijbel-passage. Dat was een koerswijziging in een al vele jaren bestaande praktijk.

Václav Mířeks voorkeur gaat vooral uit naar praktische samenwerking met andere tradities rond specifieke taken.

In zijn auto praat Dan Apostou me nog wat bij. Zo heeft zijn kerk onlangs in de Raad van Kerken voorgesteld om in het vervolg besluiten te nemen op basis van consensus in plaats van een stemming. De meeste lidkerken vinden de tijd om de constituties te veranderen echter nog niet aangebroken. Maar het toont wel aan dat de nieuwe procedures inzake besluitvorming binnen de Wereldraad van Kerken ook op het landelijk niveau terugkeren. Na een stevige discussie tussen de orthodoxe en de protestantse lidkerken neemt de Wereldraad van Kerken sinds kort besluiten op basis van overeenstemming.

Het ontwikkelen van de relaties naar zowel de overheid als de Katholieke Kerk nemen een belangrijke plaats in op de agenda van de Tsjechische Raad van Kerken. De steun van de andere lidkerken is essentieel voor de Orthodoxe Kerk, maar als kleine

kerk moet ze soms knokken om gehoord te worden. Dan Apostou maakt me duidelijk dat de andere lidkerken de zichtbare eenheid ten onrechte beschouwen als een situatie die eigenlijk al bereikt is. Hij zegt ook dat er in 2006 op de generale synode van zijn kerk een discussie over de Charta Oecumenica zal plaatsvinden.

Orthodoxe Academie Vilemov

Van Praag reis ik met de trein naar Brno waar Roman Juriga me opwacht. Roman is een dertiger, geboren in Slowakije, met een ruime internationale ervaring. Ook hij wijst erop dat zijn Orthodoxe Kerk een kleine kerk is in een geseclariseerd land. Niettemin stelt hij dat minderheidskerken geïnspireerd door de heilige Geest in de Tsjechische maatschappij een grote verantwoordelijkheid hebben. Zelf is hij een sociaal geëngageerd man en actief op het vlak van milieubescherming. Hij is directeur van de Orthodoxe Academie in Vilemov, waar ecologische programma's worden ontwikkeld, gericht op duurzame ontwikkeling.

Vilemov is een klein dorpje op zo'n 25 km afstand van Olomouc. De academie ligt temidden van eindeloze kersenboomgaarden en biedt onderdak aan groepen. Er is een klein orthodox klooster aan verbonden, waar zes nonnen leven die meteen ook zorgen voor het vormingscentrum. Scherpe analyses maakt Roman Juriga van de moderne welvaartsmaatschappij met haar ongeremde behoefte aan consumptie en drang naar bezit. Dat

de kerken, waaronder ook zijn eigen kerk, in zijn land zwijgen over het ongebreidelde kapitalisme of de armoede in de ontwikkelingslanden, komt volgens hem overeen met het zwijgen van de kerken over mensenrechten ten tijde van het communisme. Hij vindt dat de kerken in Tsjechië in dat opzicht niet veel geleerd hebben. Ik vraag hem hoe hij aankijkt tegen de idee van 'de liturgie na de Goddelijke Liturgie', waarover de orthodoxe theoloog Ion Bria een boek schreef. Maar met een eenzijdig accent op engagement in samenleving en cultuur is hij toch niet zo gelukkig. Natuurlijk is de dienst aan de medemensen heel wezenlijk, maar Roman Juriga beklemtoont dat er maar één realiteit is, we hebben maar één leven. Dualisme is ketterij en maakt corrupt, zegt hij. Het gaat om transfiguratie, om de transformatie van de ganse realiteit naar God toe.

Kritiek op 'oecumenicus'

In Olomouc is Dan Apostou opnieuw mijn tolk als ik bisschop Simeon ontmoet. De bejaarde kerkleider is na veertig jaar priesterschap bisschop geworden. Goede oecumenische ervaringen deed hij op onder het communisme toen hij als oudtestamenticus meewerkte aan de Tsjechische interconfessionele bijbelvertaling. De vertalers werden vrienden en de confessionele scheidslijnen deden niet meer ter zake. Over de hulp die na de val van het IJzeren Gordijn uit het Westen kwam vertelt hij dat hij vindt dat die eenzijdig naar de protestantse kerken is gegaan. De NAVO-bombardementen in de jaren '90 op

het orthodoxe Servië schokten hem. Het was meteen ook een oecumenische schok toen bleek dat protestantse kerken in zijn land die aanvallen juist steunden. Hij maakt duidelijk dat er in de Charta Oecumenica niets staat dat in strijd is met de Orthodoxie. Met oecumenische huwelijksdiensten heeft hij geen moeite, ook niet als er een vrouwelijke dominee voorgaat. Het betreft hier immers geen eucharistieviering.

Bisschop Simeon bespeurt een toename van christelijk fundamentalisme in veel kerken waar- onder ook zijn eigen kerk. Hij refereert aan een recent voorval. Tijdens een lezing voor orthodoxe theologiestudenten in Prešov liet hij de open perspectieven in het Oude Testament zien in Genesis 12 (in Abraham zullen alle volken gezegend worden), Ezra, Ruth en Jona. Sommige studenten vielen hem toen fel aan en beschuldigden hem er ervan een 'oecumenicus' te zijn, een woord dat de connotatie heeft van ketter. Andere studenten vielen hem alleen achteraf bij uit schrik hetzelfde verwijt te krijgen.

Tijdens een wandeling door het mooie historische centrum van Olomouc ontdek ik dat de katholieke theologische faculteit de namen Cyrillus en Methodius groot op haar gevel heeft staan. Het is tegelijk ook een erkenning van de oosterse wortels van het christendom in dit land.

Huub Vogelaar

Medewerker Centrum IIMO

De Orthodoxe Kerk van de Tsjechische Landen en Slowakije

In 1993 viel de Federatieve Republiek Tsjecho-Slowakije uiteen in twee delen die levensbeschouwelijk gezien ook twee aparte werelden waren. De 10,2 miljoen inwoners van Tsjechië zijn overwegend atheïstisch, of zonder confessie (68%). Slowakije met zijn 5,3 miljoen inwoners is dominant rooms-katholiek (68%).

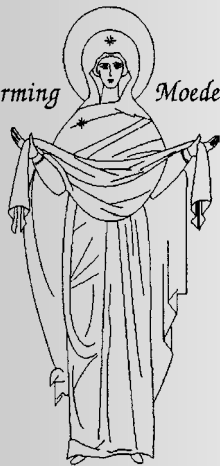
Er is één verenigde 'Orthodoxe Kerk van de Tsjechische Landen en Slowakije'. Deze kleine Orthodoxe Kerk dient zich in het ene land tot een seculiere meerderheid te verhouden en in het andere land tot een religieuze meerderheid. Ze deelt die positie met andere minderheidskerken, die zijn aangesloten bij de Oecumenische Raad van Kerken. Het aantal officieel geregistreerde orthodoxen in Tsjechië is 23.000, terwijl dat van Slowakije 50.000 bedraagt. Het aantal buitenlandse orthodoxen in de Tsjechische Republiek wordt echter geschat op bijna 200.000!

De kerk heeft vier kerkprovincies: Prešov, Praag, Olomouc-Brno en Michalovce. De metropoliet is de aartsbisschop van Praag of Prešov. De huidige primaat metropoliet Nikolaj zetelt in Prešov. In de kerk werken 170 priesters en vier bisschoppen en zij bezit acht kloosters en een middelbare school. De theologische opleiding staat in Prešov in het oosten van Slowakije met een dependance te Olomouc in Moravië, het oostelijk deel van Tsjechië. In Tsjechië zelf functioneren 76 priesters in 86 parochies.

De Orthodoxe Kerk in de Tsjechische Landen en Slowakije zet het missiewerk van de Slavische apostelen Cyrillus en Methodius verder. Ze beschouwt zichzelf als hun erfgenaam. Vanuit Constantinopel arriveerden Cyrillus en Methodius in de 9e eeuw in dit gebied. Al snel werden hun volgelingen gedwongen deze gebieden weer te verlaten. Vanaf toen kregen deze streken een eenduidig westers, rooms-katholiek stempel. Een tijd die eigenlijk alleen werd onderbroken door de periode van de Boheemse Reformatie van circa 1450-1620, waarna de Contrareformatie zijn beslag kreeg.

Dankzij de invloed van Kiev (toentertijd behorende tot Rusland) kon de Orthodoxe Kerk zich tot de 17e eeuw in Oost-Slowakije handhaven. De orthodoxe gelovigen zijn heel trots op hun oude wortels. In de tweede helft van de 19e eeuw en vooral in het begin van de 20e eeuw nam het aantal orthodoxen weer toe. De kerk stond toen onder de jurisdictie van de Servische Orthodoxe Kerk.

Tijdens de Duitse bezetting en de Tweede Wereldoorlog bood deze kleine kerk moedig verzet. Na de Tweede Wereldoorlog vielen de orthodoxen in Tsjechië en Slowakije onder het gezag van de Russische Orthodoxe Kerk. In 1951 stemde deze kerk in met de onafhankelijkheid van de Orthodoxe Kerk in Tsjecho-Slowakije. Het patriarchaat van Constantinopel erkende die positie pas in 1998. De kerk is lid van de Wereldraad van Kerken en aangesloten bij de Conferentie van Europese Kerken (CEC).

Katholieke Oosterse Liturgievieringen september-oktober- november 2005

Amsterdam

Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94

Delft

Oude Delft 18

's-Gravenhage

Raamweg 42, 2596 HN

Eindhoven

Eikenburg, Aalsterweg 289

Haarlem

Janstraat 41

's-Hertogenbosch

Catharinakerk, Kruisbroederhof 4,

tel.: 073-6148508

Maastricht

Kapel Zorgcentrum Amby
Achter de Hoven 25, 6225 EK

Nijmegen (BG)

Dobbelmannweg 1a, tel. 024-3233503

Nijmegen (NBK)

Titus Brandsma-gedachteniskerk (voormalige Jozefkerk), Stijn Buijsstraat

Rotterdam

Christus Koningkerk, Statenplein 1,
Rotterdam - Hillegersberg

Tilburg

Klooster MSC, Bredaseweg 204,
tel. 013-4672994

Utrecht (BG)

Kapel Gezondheidscentrum Lombok,
Ingang Jan Pieterszoon Coenstraat 60

De illustraties op de kaft:

*Voorzijde: Icoon van de Moeder Gods van het
Niet Verbrandende Braambos
(door G. Hüsstege, foto: idem)*

*Achterzijde: Oude Russische Pokroficoon
(Iconencentrum Leimuiden,
foto: G. Hüsstege)*

Amsterdam: (Byzantijnse Gemeenschap)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

Delft: (BG)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

Didam: (Utrechts Byzantijns Koor)

Zondag 18 september, 10 u: Goddelijke Liturgie
in H.Mariakerk, Raadhuisstraat 1.

Eindhoven: (BG)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

's-Gravenhage: (BG)

Omdat de kerkberichten van de Pokrofgemeenschappen de redactie niet hadden bereikt bij het ter perse gaan van deze editie, wordt u voor hun diensten van september tot en met november 2005 in de verschillende kapellen verwezen naar hun landelijke secretariaat: tel. 070-3000993, of naar hun website: www.pokrof.nl

Haarlem: (BG)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

's-Hertogenbosch: (Johannes van

Damascusgemeenschap)

Iedere zondag 10.15 uur: Goddelijke Liturgie;

soms bij afwezigheid van een priester Metten

i.p.v. Goddelijke Liturgie.

Bijzondere vieringen:

Donderdag 8 september, Feest van de Geboorte

van de Moeder Gods, 19 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 11 september, Zeventiende Zondag na

Pinksteren. Men viert op deze zondag het Feest

van de Universele Verheffing van het

Levenschenkend Kruis, 10.15 u: Goddelijke

Liturgie, gevolgd door de plechtige

Kruisverheffing.

Zondag 18 september, Zondag na

Kruisverheffing, 10.15 u: 'Vredesmettendienst'

in verband met de Vredesweek.

Zondag 9 oktober, Eenentwintigste Zondag na

Pinksteren, 10.15 u: Mettendienst.

Zondag 16 oktober, Zondag van de Vaders van

het Zevende Oecumenische Concilie (Nicea 787,

gehouden tegen de Beeldenstormers), 10.15 u:

Goddelijke Liturgie. Hierna volgt de jaarlijkse

'Kerkvergadering' in het Franciscushuis aan de

Does de Willeboissingel.

Zondag 6 november, Vijfentwintigste Zondag na

Pinksteren, 10.15 u: Mettendienst.

Voor informatie over de diensten: www.byzantijnsekapel.nl of mevr. Myryam Corsten, tel.: 073-6148508.

Laren: (UBK)

Zondag 30 oktober, 10 u: Goddelijke Liturgie in
St Jankerk, Brink.

Maastricht: (BG)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

Nijmegen: (BG)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

Nijmegen: (Nijmeegs Byzantijns Koor)

Zaterdag 10 september, 19 u: Johannes
Chrysostomus-liturgie.

Zaterdag 8 oktober, 19 u: Johannes

Chrysostomus-liturgie.

Zaterdag 12 november, 19 u: Johannes

Chrysostomus-liturgie.

*Voor informatie over Nijmeegs Byzantijns Koor:
www.cs.ru.nl/~kees/nbk/*

Rotterdam: (BG)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

Tilburg: (Tilburgs Byzantijns Koor)

Zondag 11 september, 10.15 u: Goddelijke
Liturgie.

Zondag 9 oktober, 10.15 u: Goddelijke Liturgie.

Zondag 13 november, 10.15 u: Goddelijke

Liturgie.

Voor actuele informatie:

www.tilburgsbyzantijnskoor.nl

Utrecht: (BG)

Zie onder kopje <'s-Gravenhage: (BG)>.

Venlo: (UBK)

Zondag 2 oktober, 9.45 u: Goddelijke Liturgie in
St Josephkerk, Maagdenberg.

Vleuten: (UBK)

Zondag 4 september, 10 u: Goddelijke Liturgie
in H.Willibrordkerk, Pastoor Ohllaan 36.

Familieviering van het Utrechts Byzantijns Koor
met als voorgangers P. Al en P. Kohut uit
Frankrijk.

POKROF

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
oecumene
athanasius en wilhelmus

